Про стан виконання державними архівами рішення колегії Держкомархіву від 23 квітня 2009 року "Про хід виконання держархівами Указу Президента України від 23 січня 2009 р. № 37/2009 "Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні"

На виконання Указу Президента України від 23 січня 2009 року № 37 "Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні" та відповідного Плану заходів, затвердженого Кабінетом Міністрів України (доручення від 27 січня 2009 року № 3324/1/1–09) Державним комітетом затверджено наказ від 4 лютого 2009 року № 19, яким визначено основні завдання державних архівів на 2009–2011 роки.

Наказом Держкомархіву від 28 квітня 2009 року № 70 "З оголошення рішення колегії Держкомархіву від 23 квітня 2009 року "Про хід виконання держархівами Указу Президента України від 23 січня 2009 р. № 37/2009 "Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні" затверджено відповідний План заходів державних архівів на 2009–2011 роки.

Пунктом 1 цього Плану передбачено підготовку і видання путвників у терміни, визначені Програмою підготовки архівних довідників на 2009–2010 роки.

7 квітня 2009 року Державним архівом Івано-Франківської області презентовано путівник по фондах архіву, 16 грудня ц. р. у рамках відзначення 40-річчя ЦДНТА презентовано путівник по його фондах.

2009 року на розгляд Редакційно-видавничої ради Держкомархіву подано рукописи путівників по фондах ЦДНТА, держархівів Вінницької, Рівненської, Харківської областей. УНДІАСД підготовлено рецензії на ці путівники. За рішенням Редакційно-видавничої ради рукописи путівників, окрім путівника по фондах Держархіву Рівненської області, який потребує значного доопрацювання, рекомендовано до друку із зауваженнями.

Триває робота над путівниками по фондах держархівів Миколаївської, Одеської та Тернопільської областей.

На виконання пункту 2 Плану заходів, затвердженого наказом Держкомархіву від 23 квітня 2009 року № 70, ЦДАВО завершено підготовку

матеріалів до Кн. 1, Т. 2 міжархівного довідника "Реєстр розсекречених архівних фондів України" і передано УНДІАСД для його підготовки до друку.

У другому–третьому кварталах 2009 року вийшли друком чотири томи міжархівного довідника "Реєстр розсекречених архівних фондів України" (Кн. 1, Т. 1; Кн. 2, Т.1–3). Електронні версії довідників опубліковано на офіційному веб-порталі Державного комітету у спеціальній рубриці "Розсекречення архівних матеріалів" та у правому меню головної сторінки веб-порталу (пункт 3 План заходів).

Презентація видань відбулася під час роботи V Київської міжнародної книжкової виставки-ярмарку, що проходила у Міжнародному виставковому центрі у період з 18 по 21 серпня 2009 року.

Роботу над підготовкою реєстрів розсекречених архівних фондів до міжархівного довідника "Реєстр розсекречених архівних фондів України (2004–2010) розпочато ц. р. на виконання пункту 4 Плану заходів. Проектом карти-замовлень УНДІАСД на розроблення наукових тем на 2010 рік предбачено опрацювання даних, що надходитимуть від державних архівів (пункт 5 Плану заходів).

На виконання пункту 6 Плану заходів Держархіви Донецької, Житомирської, Миколаївської, Полтавської, Сумської, Чернігівської областей, м. Києва взяли активну у роботі редколегій регіональних томів Національної книги пам’яті.

Держархівом Запорізької області у співробітництві з Запорізьким національним університетом та Міжнародною громадською організацією "Інститут Україніки" проведено роботу з підготовки видання "Оріхівська справа. 1932. Документи і матеріали".

Через відсутність коштів перенесено на 2010 рік видання/перевидання збірників документів про Голодомор 1932–1933 років державними архівами Житомирської, Кіровоградської,Одеської, Сумської областей.

На виконання Указу Президента України від 13 березня 2009 року № 155 "Про відзначення 20-ї річниці створення Народного Руху України за перебудову" Держкомархівом підготовлено тематичну виставку "Провісники свободи, державності і демократії. Народному Руху України 20 років", експозиція якої демонструвалася 12 вересня 2009 року в приміщенні Національного палацу мистецтв "Україна", з 16 по 21 вересня – в Малому виставковому залі Центру ділового та культурного співробітництва "Український дім". Он-лайновий варіант виставки розміщено на офіційному веб-порталі Держкомархіву.

ЦДАГО підготовлено і видано збірник документів "Провісники свободи, державності і демократії: Документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України", презентація якого відбулася під час урочистого відкриття тематичної виставки 16 вересня 2009 року в приміщенні Малого виставкого залу ЦДКС "Український дім". Вийшла друком, підготовлена архівом книга В. С. Лозицького "Бунтівник. Життя і смерть Миколи Хвильового: історико-біографічно-публіцистичний нарис".

Держархівом Вінницької області проведено презентацію книжкових видань провідного спеціаліста архіву, к. і. н., К. В. Завальнюка "Червоний смерч над Поділлям", "Незламні. Ямпільці в обороні державності 1917–1925" та збірника документів та матеріалів "Східне Поділля в добу Центральної Ради та гетьманату П. Скоропадського". Видання мовою документів розповідають про маловідомі сторінки національно-визвольних змагань на Поділлі.

На виконання абзацу 1 пункту 7 Плану заходів розроблено проект технічного завдання електронної бази даних "Український мартиролог XX ст." та передано розробникам програмного забезпечення архівно-пошукового проекту та електронної пошукової бази даних "Український мартиролог XX ст.". Представлення керівникам державних архівів програмного забезпечення пошукової бази даних планується на розширеній колегії Держкомархіву у лютому 2010 року, проведення відповідного семінару-практикуму для безпосередніх виконавців, які заповнюватимуть базу даних у другому кварталі наступного року.

Інформаційно-довідкові центри відкрито (пункт 8 Плану заходів) при Управліннях СБУ в усіх регіонах. Державні архіви в АР Крим та держархівів областей активно співпрацюють з ІДЦ. Архівами передано до ІДЦ електронні версії реєстрів фондів меморіального характеру, в документах яких відбилася інформація про причини, перебіг та наслідки Голодомору 1932–1933 рр. в Україні, списки громадян, померлих від голоду та тих, що зазнали репресій у цей період; друковані та електронні версії збірників документів та інших видань, підготовлених архівами з тематики голодоморів, політичних репресій, українського визвольного руху, путівників тощо.

Державними архівами постійно здійснюється робота зі складання нових та поповнення вже існуючих автоматизованих баз даних на документи, пов’язані з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні, діяльністю органів державної влади та управління колишніх Союзу РСР та УРСР (пункт 9 Плану заходів).

Оновлено "Реєстр фондів меморіального характеру, до складу яких входять документи про Голодомор 1932–1933 рр." опублікований на

офіційному веб-порталі Держкомархіву у спеціальній рубриці "Голодомори в Україні". У порівнянні з груднем 2008 року обсяг опублікованих матеріалів збільшився на 23%.

Державними архівами також розпочато роботу з укладання реєстрів документів меморіального характеру, хронологічні межі яких, охоплюють 1931–1934 роки і розкриватимуть не тільки перебіг, а й передумови, причини та наслідки цих трагічних подій. Слід відмітити роботу в цьому напрямку ЦДАГО та ЦДКФФА. ЦДАГО планує завершити роботу над реєстром до кінця 2009 року.

Автоматизовані бази даних є в:

ЦДАГО – "Архівно-слідчі справи репресованих";

Держархіві Волинської області – "Відомості про розкуркулених громадян";

Держархіві Дніпропетровської області – "Картотека репресованих громадян"; "Відомості про розкуркулених і висланих";

Держархіві Донецької області – "Списки жителів Донецької області, які проживали на окупованій території", "Списки репресованих", "Списки актових записів про смерть 1932–1933 рр.";

Держархіві Запорізької області – "Документи про передумови, перебіг та наслідки Голодомору 1932–1933 рр. на Запоріжжі в фондах меморіального характеру"; "Анотований реєстр розсекречених архівних фондів"; "Анотовані реєстри фондів періоду нацистської окупації України (1941–1944)"; "Анотований реєстр фонду з історії депортації українського населення Польщі у 1944–1948 рр."; "Особи, репресовані позасудовими органами в 1919–1951 рр.: архівно-слідчі справи, яких зберігаються в архіві"; "Актові записи про смерть за 1932–1933 рр.", "Очевидці Голодомору 1932–1933 рр., що проживають на території Запорізької області";

Держархіві Луганської області – "Списки осіб, що були вивезені на примусові роботи до Німеччини у роки Великої Вітчизняної війни";

Держархіві Одеської області – "Фонди колишнього Партійного архіву обкому Компартії України. 1920–1992 рр.", "Іменний покажчик репресованих в 1926–1953 рр.", "Голодомори в Україні: Одеська область. 1921–1923, 1932-1933, 1946–1947"; "Перелік розсекречених фондів Державного архіву Одеської області";

Держархіві Харківської області – "Громадяни, що були розкуркулені у 1920–1930-х рр.";

Держархіві Херсонської області – "Відомості про громадян Херсонщини, що були репресовані";

Держархіві Чернігівської області – "Архівно-слідчі справи".

Усі державні архіви ведуть іменні картотеки на громадян, що зазнали репресій у 1920–1950-х рр. та предметно-тематичні на документи з історії національно-визвольного руху XX ст., окремих органів державної влади та управління колишніх Союзу РСР та УРСР; постійно поповнюють реєстри документів меморіального характеру про Голодомори в Україні.

На виконання пунктів 10–14 Плану заходів державні архіви взяли активну участь у створенні тематичних постійно діючих виставок документів і матеріалів, організації відповідних зустрічей та лекцій для студентів і учнів шкіл, підготовці та публікації у засобах масової інформації статей і повідомлень.

Експозиція документальної пересувної виставки "УПА. Історія нескорених", яка є спільним проектом Держархіву СБУ та Центру дослідження визвольного руху, побувала в усіх областях України. Практично усіма державними архівами взято участь у відкритті цієї виставки, надано копії документів для включення до експозиції.

До дня пам’яті жертв Голодоморів усіма державними архівами організовано та проведено виставки документів та матеріалів, експозиції яких розповідають про ці трагічні події у житті Українського народу. 27 листопада 2009 року відбулося відкриття документальної виставки "Геноцид українського народу: Голодомор 1932–1933 рр." в приміщенні Київського міського Будинку вчителя.

Виставки on-line, присвячені жертвам політичних репресій та Голодоморів в Україні опубліковано на веб-сайтах держархівів Донецької, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей, м. Севастополя, а також на веб-сторінках державних архівів областей та м. Києва, розміщених на офіційних веб-сайтах відповідних держадміністрацій.

2009 року Держкомархівом та державними архівами організовано та проведено виставки фото- та архівних документів до 20-річчя Народного руху за перебудову, до річниці проголошення Акта злуки, 91-річниці бою під Крутами, 70-річчя проголошення Карпатської України та 135-річчя від дня народження її Президента Августина Волошина, 115-річчя від дня народження О. П. Довженка, 65-річниці Української Визвольної Ради, 65-річчя депортації з Криму кримських татар, до 130-річчя від дня народження Симона Петлюри.

Також ЦДАГО підготовлено виставку до 80-річчя утворення Організації українських націоналістів, держархівом Вінницької області – "Репресоване мистецтво", де було представлено архівно-слідчі справи, заведені каральними

органами у 1920-30-х рр. на відомих науковців та митців, держархівом Рівненської області – "Реабілітовані історією: жертвам радянських репресій на Рівненщині присвячується (1939–1953 рр.)", держархівом Житомирської області – "До дня жертв політичних репресій", ЦДАГО – "Пам'яті жертв політичних репресій, голодоморів та депортацій в Україні присвячується", держархівом Херсонської області виставку, присвячену репресіям проти священників і церковнослужителів на Херсонщині у 1920–30-х рр.", держархівом Волинської області – "Вони боролись за волю України (до 67-річниці УПА", держархівом Черкаської області – "В'ячеслав Чорновил" та "До історії української Гельсінської групи".

21 грудня у Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка відкрито виставку до 90-річчя Миколи Лукаша, з 22 грудня 2009 року до 22 січня 2010 року виставка діятиме в приміщенні ЦДАМЛМ.

Держархівом Харківської області спільно з Харківською облдержадміністрацією та УСБУ в Харківській області у серпні ц. р. проведено прес-конференцію, присвячену питанню розслідування кримінальної справи № 475 за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932–1933 рр. Архівом також підготовлено перелік та цифрові копії розсекречених документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та інших розсекречених документів радянського періоду, виявлених в держархіві області і направлено Управлінню освіти та науки і Управліню культури та туризму Харківської облдержадміністрації, Харківському історичному музею для подальшого розповсюдження серед музеїв, бібліотек та навчальних закладів регіону.

Найбільш активними у напрямку забезпечення публікацій у засобах масової інформації, статей, інтервью, добірок документів були ЦДАГО, держархіви в АР Крим, Вінницької, Волинської, Житомирської, Полтавської, Одеської, Харківської, Хмельницької областей, м. Севастополя. Публікації у пресі перелічених архівів розміщено у спеціальній рубриці "Розсекречення архівних матеріалів" на веб-порталі Державного комітету.

Слід відмітити, що ця рубрика постійно поповнюється матеріалами з державних архівів.

На виконання пункту 15 Плану заходів таку рубрику відкрито на веб-сайті держархіву Донецької області. Станом на сьогодні у рубриці опубліковано 50 розсекречених документів.

Держархівом Кіровоградської області розміщено на власному веб-сайті on-line виставку "Історія діяльності Організації українських націоналістів (ОУН) на Кіровоградщині …", експозиція якої містить розсекречені документи

з фонду Кіровоградської обласної прокуратури "Доповідна записка прокурора Кіровоградської області прокурору Української РСР "О случаях фальсификации дел и незаконного привлечения к уголовной ответственности за контрреволюционные преступления невинных граждан работниками УМГБ по Кировоградской области".

Усі державні архіви постійно співпрацюють з редакційно-видавничими групами з підготовки книг "Реабілітовані історією" та "Книга Пам'яті України".

На виконання пунктів 16–18 Плану заходів та з метою поліпшення роботи з перегляду державними архівами грифів матеріальних носіїв інформації колишнього СРСР Держкомархівом України направлено до архівів роз'яснення СБУ з окремих питань порядку розсекречення таких документів (лист Державного комітету від 9 червня 2009 року № 01–1129).

Держкомархівом проведено роботу із розсекречення документів ф. 14 "Головне архівне управління при Раді Міністрів УРСР за описом № 6 за період з 1918 по 1938 роки у кількості 20 справ. Передача розсекречених справ на загальне зберігання планується наприкінці 2009 року.

За січень–вересень 2009 року державними архівами переглянуто 40698 справ, скасовано гриф секретності на 36985 справ, знижено гриф секретності на 1319 справ, залишено без змін 1096 справ. Інформація про проведену роботу в цьому напрямку в четвертому кварталі поточного року має надійти до Держкомархіву на початку січня 2010 року.

Найбільш активно проводиться робота з перегляду грифів матеріальних носіїв інформації колишнього СРСР ЦДАВО, ЦДНТА, держархівами Донецької, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Черкаської, Чернігівської областей, держархівами мм. Києва та Севастополя. Копія довідки сектора режимно-секретної та мобілізаційної роботи Держкомархіву додається.

На жаль, через об'єктивні причини, завершити роботу з перегляду грифів секретності МНІ колишнього СРСР до 31 грудня 2009 року можуть не всі державні архіви.

У більшості випадків робота з розсекречення документів уповільнюється через відсутність фондоутворювача та його правонаступника або відсутність у фондоутворювача в даний час режимно-секретного органу або ж через нинішню недоступність колишніх фондоутворювачів тощо. Чимало питань виникає при розсекречуванні документів писаних іноземними мовами.

Начальник Управління інформації
та міжнародного співробітництва

Держкомархіву України **Ю. А. Прилепішева**